

Citation / Atıf: Aktan, C. C. & Öksüz, M. (2025). Anayasal İktisatçı Olarak F.A. Hayek'in Artan Oranlı Vergi Tarifesine Yönelik Eleştirileri ve Tek Oranlı Vergi Savunusu. *Journal of Public Economy and Public Financial Management*, 5(2), 91-104. <https://doi.org/10.71284/jpepfm.202528>.

RESEARCH ARTICLE / ARASTIRMA MAKALESİ

ANAYASAL İKTİSATÇI OLARAK F.A. HAYEK'İN ARTAN ORANLI VERGİ TARİFESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ ve TEK ORANLI VERGİ SAVUNUSU

Coşkun Can AKTAN¹

Mehtap ÖKSÜZ²

Özet

Bu makale, 20. yüzyılın önde gelen liberal düşünürlerinden F. A. Hayek'in artan oranlı gelir vergisine yönelik eleştirileri ve tek oranlı vergileme modeline dair savunduğu argümanları incelemektedir. Hayek, artan oranlı verginin “kanun önünde eşitlik” ve “genellik ilkesi” gibi hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmadığını savunmakta; bu tür bir vergilemenin ayrımcılığa, keyfiliğe ve siyasi rantçılığa zemin hazırlayacağını ileri sürmektedir. Makalenin özgün değerini, Hayek'in maliye yazınında dağınık şekilde yer alan vergilemeye ilişkin görüşlerini sistematik biçimde bir araya getirerek onun anayasal vergi anlayışını kapsamlı şekilde ortaya koyması oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmada, Hayek'in düşüncelerinin John Locke'un “öngörülebilirlik”, “genellik” ve “istikrarlılık” ilkelerine dayanan siyasal felsefesiyle olan bağlantıları vurgulanmakta ve bu bağlantıların Hayek'in vergilendirme anlayışına yansımalarına yer verilmektedir. Makalenin temel amacı, Hayek'in tek oranlı vergileme sistemini savunmasının arkasındaki gerekçeleri ortaya koymak ve bu bağlamda artan oranlı vergilendirmenin hem ekonomik hem de etik temellerini sorgulamaktır. Bu yönüyle çalışma, günümüz vergi politikalarının anayasal sınırlamalar çerçevesinde nasıl tasarlanması gerektiğine dair önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Artan Oranlı Vergileme, Tek Oranlı Vergileme, F. A. Hayek

JEL Kodu: H20, H24, H27

F.A. HAYEK'S CRITICISM OF PROGRESSIVE TAXATION AND HIS DEFENSE OF PROPORTIONALITY AS A CONSTITUTIONAL ECONOMIST

Abstract

This article examines the criticisms directed by one of the leading liberal thinkers of the 20th century, F. A. Hayek, against progressive income taxation and explores the rationale behind his defense of a proportional taxation. Hayek

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ccan.aktan@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4294-2314

² Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, mehtapoksuz@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5862-5079

This is an open access paper distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

argues that progressive taxation is incompatible with fundamental principles of the rule of law—such as equality before the law and the generality principle—and contends that it fosters discrimination, arbitrariness, and political rent-seeking. The article's originality lies in its systematic reconstruction of Hayek's scattered remarks on taxation within his broader body of work, thereby offering a comprehensive account of his constitutional approach to tax policy. Furthermore, the study highlights the philosophical affinity between Hayek's views and John Locke's emphasis on the principles of predictability, generality, and stability in legal and political order, and analyzes how these principles are reflected in Hayek's approach to taxation. The main aim of the article is to uncover the normative and theoretical foundations of Hayek's support for proportional taxation and to critically assess the economic and ethical premises of progressive taxation. In doing so, the study provides a significant contribution to contemporary debates on how tax systems should be designed within the constraints of constitutional government.

Keywords: Progressive Taxation, Proportional Taxation, F. A. Hayek

JEL Codes: H20, H24, H27

1. GİRİŞ

“Şu an bahsetmekte olduğum anayasal iktisat düşüncesi bugüne kadar iktisat alanında gördüğüm gelişmelerin en önemlilerinden biridir. (...) 30 yıl önce dünyada bu tür problemleri tartışabileceğim sadece iki insan vardı. (...) bu tür problemleri tartışırken; benim dışımda dünyada, hükümet üzerine anayasal sınırlamalar getirilmesi konusunda düşünülen üç ya da dört kişinin olduğunun farkındaydık. Anayasal iktisat alanındaki çalışmaların benim nihai amacım olduğunu söyleyebilirim.” (Hayek, 2002:77)

20. yüzyılın en etkili liberal düşünürlerinin başında gelen Friedrich A. von Hayek (1899-1992) devlet müdahaleciliğini ve müdahale araçlarından birisi olan vergileri eleştirerek piyasa ekonomisinin ancak önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş kurallar ve kurumlar çerçevesinde doğru sonuçlar üretebileceğini savunmuştur. Geniş Hayek külliyatında maliye konuları çok sınırlı olarak incelenmiştir. Hayek sadece birkaç kitap ve makalesi içerisinde artan oranlılığın olumsuz sonuçlarına değinmiş ve özellikle bu türde vergi uygulamalarının ayrımcılık ve ayrıcalıklar yaratarak “genellik ilkesi” ve “kanun önünde eşitlik” ilkesinin ihlaline yol açacağı hususuna vurgu yapmıştır. Hayek başta Özgürlük Anayasası olmak üzere muhtelif eserlerinde vergileme etkisinin günümüz siyasetinin konusu olmaması gerektiğine, vergilemeye dair anayasal ve yasal kuralların önemine vurgu yapmıştır.

1974 yılında Nobel Ekonomi ödülünü kazanan F. A. von Hayek esasen Avusturya İktisat Okulu'nun mensuplarından biri olarak kabul edilir. Hayek'in sosyal bilimlerin muhtelif alanlarına yapmış olduğu katkıların başlıcalarını şu şekilde özetlememiz mümkündür (Aktan, 2018; Aktan & Vural, 2021)³.

Hayek'in felsefî ve metodolojik altyapısında Anti-Rasyonalizm veya Evrimci Rasyonalizm anlayışı belirgindir. Hayek beşerî gelişmelerin akılcı (rasyonel) bir plana göre olayların bilinçli yönlendirilmesiyle değil, fakat kendiliğinden oluştuğunu iddia eder. Hayek'e göre kişilerin davranışları ve kararları kendi hallerine bırakıldıklarında, merkezi bir planlama ile oluşturulabilecek olandan daha etkin işleyen ve daha çok yönlü bir toplum düzeni oluşturulabilir. Hayek'in düşünce sisteminde Kurucu Rasyonalizm yerini Evrimci Rasyonalizme ve Kendiliğinden Oluşan Düzen anlayışına bırakmıştır.

Hayek birçok eserinde merkezi planlamaya dayalı sosyalizmi şiddetle eleştirir. 1944 yılında yayınladığı *Kölelik Yolu* (Road to Serfdom) adlı eseri ile totaliter rejimin bir kölelik düzeni

³ Hayek'in sosyal, siyasal ve iktisadi düşünceye katkıları konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Yayla, 2000; Yay, 2013. Hayek'in pek çok kitabının da Türkçe'ye tercüme edilmiş olduğunu belirtelim.

olduğunu ve totalitarizmin esasen sosyalizmin bir doğal sonucu olduğunu belirtmiştir. Hayek sosyalizmi tamamen reddederken piyasa ekonomilerinde devletin müdahalelerinin mümkün olduğu ölçüde azaltılmasını savunur. Hayek ve diğer Neo-Avusturya İktisat okulu mensupları devletin iktisadi hayatın işleyişine müdahalelerinin hukuki sınırlarının mutlaka belirlenmesi gerektiğini savunurlar. Bu sınırlı devlet anlayışı “*Rechtstaat*” kavramı ile ifade edilir. Almanca kökenli bu kelime bazı Avusturya Okulu iktisatçıları tarafından “hukukla sınırlanmış devlet” anlamına gelmek üzere kullanılmıştır.

Hayek, kural ve kurumların önemine de işaret eder. Hayek’in Hukukun Üstünlüğü ya da Kanun Hakimiyeti teorisinin özünde “*genellik*”, *kanun önünde eşitlik*” ve “*öngörülebilirlik*” ilkeleri yatar. Hayek’e göre kanunlar genel ve soyut olmalı, bazı kişi ve/veya grupları koruyucu ve gözetici nitelikte olmamalıdır. Kanunlar yine sık sık değiştirilmemeli, öngörülebilir ve tarafsız özellikte olmalıdır. Vatandaşlar, toplumsal kuralların sürekliliğine ve bu kuralların uzun dönemde yürürlükte kalacağına inanmalıdırlar. Şüphesiz kurallar toplumsal yaşamın dinamizmine paralel bir şekilde değiştirilmelidir. Ancak Hayek’in üzerinde önemle durduğu konu kuralların keyfice ve sık sık değiştirilmesinin önlenmesidir.

Hayek, her ne şekilde olursa olsun toplumda mevcut gelir ve servet dağılımlarını iyileştirmeyi amaçlayan yeniden dağıtım politikalarına genel manada karşıdır. Hayek, sosyal refah devleti ve sosyal adalet anlayışlarını da eleştirerek, refah devletinin üretken toplumdan transfer toplumuna doğru bir yönelişi ortaya çıkardığını iddia eder. Hayek’e göre adalet bir toplumda mevcut iktisadi değerlerin yeniden dağıtımı ile değil aksine toplumsal kuralların “adil” olması ile sağlanır. Bu çerçevede Hayek, “dağıtıcı adalet”i eleştirir ve “kural adalet”ini savunur.

Öte yandan Hayek çağdaş demokrasilerde çıkar ve baskı gruplarının hükûmetleri ve bürokrasiyi etkileyerek yeniden-dağıtıcı politikalar uygulamaya sevk ettiğini, bunun da demokrasiyi yozlaştırdığını da ifade etmektedir.

“*Anayasal İktisatçı Olarak F.A. Hayek’in Artan Oranlı Vergi Tarifesine Yönelik Eleştirileri ve Tek Oranlı Vergi Savunusu*” başlığını taşıyan bu makalenin ana amacı ve konusu bu önemli düşünürün artan oranlılık yerine tek oranlılık görüşünü savunmasının geri planındaki gerekçelerini anlamaya çalışmak olarak ifade edilebilir.

2. HAYEK: ARTAN ORANLILIK YERİNE TEK ORANLILIK

Eğer yirminci yüzyılda yaşamış sosyal bilimcilerden Aydınlanma Çağı’nda yaşamış büyük düşünürlere benzer bir büyük düşünür aranıyorsa o hiç şüphesiz Friedrich Hayek’tir. 1974 yılında Nobel ekonomi ödülü ile onurlandırılan Hayek belki de bugüne değin sosyalizmin (ve genel anlamda tüm kolektivist ideolojilerin) en ağır eleştirisini yapan ve bunun karşısında liberal değerleri savunan bir düşünürdür.

Geniş Hayek külliyyatında vergiler çok sınırlı bir çerçevede incelenmiştir. Hayek vergileme konusunu sadece Hukuk, Yasama ve Özgürlük adlı eserinde çok kısaca, Özgürlük Anayasası eserinde ise nispeten daha etraflıca incelemiştir. Hayek, 1960 yılında yayımladığı *Özgürlük Anayasası* (The Constitution of Liberty) adlı eserinde, kendi ifadesiyle, “...görüşlerimi genel olarak makul bulan okuyucular bile, vergi konusundaki düşüncelerimi dogmatik, aşırı ve uygulanamaz bulabilir” (s. 431) demektedir. Hayek söz konusu eserinde artan oranlı

vergilendirmeye yönelik kapsamlı eleştiriler sunmakta, dolaylı olarak da önerdiği tek oranlı vergilendirme sisteminin sağlayacağı yararları değerlendirmektedir⁴.

Hayek artan oranlı vergileme düşüncesinin 19. yüzyılda o dönemin ileri gelen liberal (J. R. McCulloch, A. Thiers, J. S. Mill) düşünürleri tarafından eleştirildiğini, ancak daha sonra vergi yükünün “ödeme gücü” ilkesine göre dağıtılması gerektiği düşüncesi altında “fedakarlıkta eşitliğin” sağlanabileceği görüşü savunularak artan oranlı vergilemenin yeniden gündeme taşındığına vurgu yapmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısında artan oranlı vergilendirmeyi savunanlar, bu sistemin “fedakarlıkta eşitliği” ancak ılımlı bir artan oranlılık düzeyi ile sağlayabileceğini vurgulamışlardır. Ancak o dönemde artan oranlı vergilemenin uygulama örnekleri ılımlı artan oranlılığın zaman içerisinde dik artan oranlılığa doğru bir değişime uğradığını ortaya koymaktadır. Bu örneklerden biri 15. yy'da Floransa'da uygulanan artan oranlı vergilerin oranlarının %50'lere kadar çıkmasıdır. Bir diğer örnek ise Prusya'da meydana gelen ve aşırı olarak değerlendirilebilecek artan oranlı vergi uygulamasıdır. 1891 yılında Prusya'da alt basamağı %0,67'den başlayan ve %4'e kadar yükselen bir artan oranlı gelir vergisi yürürlüğe girmiştir. Anayasal hukuk devleti hareketinin önde gelen isimlerinden Rudolf Von Gneist bu verginin, hukuk önünde eşitlik ilkesinin, yani mülkiyete yönelik ihlallere karşı tek gerçek koruma sağlayan en kutsal eşitlik ilkesinin terk edilmesi anlamına geldiğini ifade ederek karşı çıkmıştır. Ancak o dönemde vergi oranlarının düşük tutulduğu gerekçesiyle bu eleştirileri etkisiz kalmıştır. Öte yandan 1910'lu yıllarda İngiltere'de %8; ABD'de %7 olarak uygulanmaya başlanan artan oranlı gelir vergisi 30 yıl içinde İngiltere'de %97,5; ABD'de %91'e kadar yükselmiştir (Hayek, 1960: 437).

Artan oranlı vergilendirmeyi meşrulaştırma aracı olarak başlangıçta “ödeme gücü” ilkesi esas alınmıştır. Ancak, uygulamada bazı ülkelerde en yüksek vergi dilimlerinin %90'lara kadar yükselmesi, bu yaklaşımın ödeme gücü temelli gerekçelerle savunulmasını güçleştirmiştir. Bu nedenle, artan oranlı vergilendirme yeniden adil bir gelir dağılımı sağlamaya yönelik bir araç olarak meşrulaştırılmıştır. Ancak bu yaklaşım, herhangi bir bilimsel dayanağı bulunmayan ve siyasi emellere (popülizm) dayanan bir varsayımdır. Artan oranlılığın yürürlüğe konulduğu ilk zamanlar oranların “ılımlı düzeyde” kalacağına dair vaatlerin ilerleyen yıllarda terk edilerek oranların artırılması bu vergi tarifesine olan güveni önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır (Hayek, 1960: 440).

Artan oranlı vergilemeyi savunan kesimin öne çıkan argümanlarından biri kamu harcamalarındaki artışın ancak artan oranlı vergileme ile finanse edilebileceğidir. Bir diğer argüman ise kamu harcamalarından beklenen artış gerçekleşmese dahi vergi yükünün adil dağılımının ancak artan oranlı vergilendirme ile sağlanabileceği ve yoksulların ağır vergi yüklerinden kurtarılacağı düşüncesidir.

Artan oranlı vergilemenin kamu harcamalarını finanse edeceği yönündeki inancı, iki ülke örneğiyle geçersiz kılınmıştır. 1956 yılında ABD'de bireysel gelir vergisinin en üst oranlarından elde edilen gelir, toplam kamu gelirlerinin yalnızca %17'sini oluşturmaktadır. Bu gelirin %8,5'i 16.000–18.000 dolar arası kazananlardan, kalan %8,5'i ise daha yüksek gelir grubundan sağlanmıştır. Birleşik Krallık'ta ise artan oranlı gelir vergisinin kamu gelirleri içindeki payı

⁴ Bu bölümdeki açıklamalarımızda Hayek'in tek oranlı vergilendirme önerisini daha açık bir biçimde ortaya koyabilmek amacıyla, eserinde bu konuya ilişkin ifadelerin yer aldığı pasajlar seçilerek incelenmektedir. Artan oranlı vergileme üzerinden verdiği örnekler veya mukayeselere dayanarak tek oranlı vergilemeye ilişkin görüşleri özetlenmektedir.

yalnızca %2,5'tir; bu gelir, 750–3000 £ arasında kazanan ustabaşı, yönetici ve kamu üst düzey yöneticilerinden elde edilmektedir (Hayek, 1960: 438).

Hayek, artan oranlı vergilemenin gelir dağılımında adalet sağlayacağı düşüncesine karşı çıkar. Ona göre, toplam kamu gelirleri içinde yüksek gelir grubundan alınan vergilerin payı oldukça düşüktür. Bu durum, vergi yükünün esas olarak orta ve düşük gelir gruplarının omuzlarına binmesine yol açar. Ayrıca dolaylı vergiler de bu kesimler üzerinde ek bir yük yaratır. Hayek bu durumu şöyle ifade eder (1993: 127):

“Şahsi vergiler ve özellikle gelir vergisi, dolaylı vergilerin daha düşük gelirlere orantılı olarak daha ağır bir yük bindirme eğilimini telafi etmek için artan oranlı hale getirileceği savı ileri sürülmektedir. Belki de bu, artan oranlı vergileme lehine ileri sürülebilecek tek geçerli argümandır. Ancak, yalnızca belirli bir vergi yapısının parçası olarak belirli vergilere uygulanır ve vergi sisteminin tamamına genişletilemez.”

Öte yandan artan oranlı vergileme düşük gelir gruplarından ziyade iyi gelir elde eden işçi sınıfı ve orta gelir grubundaki bireylere doğrudan yarar sağlamıştır. Artan oranlı vergilemenin toplumda yarattığı yanlıgı vergi yükünün önemli bir kısmını zengin kesimin omuzlarına yüklenebileceği inancıdır. Bu inanç geniş halk kitlelerinin razı olmayacağı yüksek vergi oranlarının altına girmesinde etkili olmuştur (Hayek, 1960: 438). Hayek bu konuda şöyle demektedir (1956:45):

“Gerçekten de artan oranlı vergilendirme yoluyla ek harcamaların maliyetinin zenginlerden toplanabileceği yanılsamasının, bu tür harcamaları çok daha cazip hale getirdiği ve bunun sonucunda artık yoksulların bile gelirlerinin rıza göstereceklerinden daha büyük bir kısımdan vazgeçmek zorunda kaldığı çok muhtemel görünüyor. (...) Toplumumuzu yavaş yavaş dönüştüren ve çok az insanın henüz açıkça kavradığı kapsamlı sonuçlar üreten ekonomik politika önlemleri arasında, gelirin artan oranlı vergilendirme yoluyla yeniden dağıtılması kadar sağlam bir şekilde yerleşik ve yaygın olarak kabul gören çok az şey vardır. Nispeten yeni bir özellik olmasına ve yalnızca son nesil boyunca toplumsal değişimde önemli bir faktör olma payını almasına rağmen, etkileri yakın zamana kadar çok az yeniden incelemeye tabi tutulmuştur. Serbest piyasa ekonomisini korumak isteyen çoğu insan tarafından bile artan oranlı vergileme doğru ve arzu edilir olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çoğuna göre, artan oranlı vergileme daha yüksek düzeyde ekonomik adalet veya eşitliği tesis etmenin başlıca umudu olarak görülmeye başlanmıştır.”

Artan oranlılığın yoksul kesimler üzerindeki vergi yükünü azalttığına yönelik iddia aynen kamu harcamalarını finanse ettiği iddiası gibi gerçeği yansıtmamaktadır. 1936-37 döneminde İngiltere’de iki çocuklu ailelerde toplam vergi yükü yıllık 100 sterlin gelir düzeyinde %18 iken, 350 sterlin gelirden %11’e düşmekte ve 1000 sterlin gelirden tekrar %19’a çıkmaktadır. Bu durum en fazla oy potansiyeline sahip grubun artan oranlılıktan daha fazla fayda sağladığını gözler önüne sermektedir (Hayek, 1960: 439).

Artan oranlı vergilemenin savunucuları bu tür bir vergilemenin toplumdaki gelir eşitsizliklerini azaltacağını ileri sürmektedir. Zenginliğin sadece bir kesimde kalması ihtimalini azaltmak serbest piyasa ekonomisi ile mümkünken artan oranlı vergileme bunun tam tersi etki yaratmaktadır. Herhangi bir birey, yetenek ve çabaları sayesinde zenginliğe ulaşabilir. Eğer sistem bu imkânı ortadan kaldırırsa, yani yeni neslin başarılı bireylerine ekonomik yükselme fırsatı tanımazsa, bu

bireyler er ya da geç mevcut zenginlerin karşısında bir “rakip” değil, bir “düşman” konumuna gelir. Çünkü artık sadece zenginliği ellerinde tutan bir grubu değil, bu zenginliği kazanma yollarının tamamen kapandığı bir düzeni sorgular hâle gelirler. Artan oranlı vergileme toplumdaki gelir eşitsizliğini azaltmaya değil arttırmaya yönelik işlev görür. Serbest piyasa ekonomisinin verdiği o özgürlük artan oranlı vergileme ile yok edilebilir (Hayek, 1960: 448).

Artan oranlı tarifenin vergilemede adaleti sağlayacağı yönündeki inanış ise artan oranlılığı sınırlandıracak nesnel bir ölçüt bulunmaması, muafiyet ve istisnaların bulunması ve farklı gelir basamaklarına farklı oranlar uygulanması sebebiyle gerçeklerden uzaktır. Artan oranlılığın hangi sınırlar içerisinde kalması gerektiğine dair ölçüt bulunmaması bu vergileme sisteminin “adaletli” olacağı düşüncesini zedelemektedir. Zira artan oranlılık, tüm yüksek gelirlere el konulması ve düşük gelirlilerin vergiden tamamen muaf tutulmasına kadar gidilebilecek bir süreci meşru kılmaktadır. Hayek'in bu konudaki görüşlerini yine kendi sözleri ile aktaralım (1960: 272):

“Tek oranlılığın aksine, artan oranlılık farklı kişilerin göreceli yükünün ne olması gerektiğini söyleyen bir ilke sağlamaz. (...) Artan oranlılığı savunanlar bu verginin adil olduğu inancına sahiptirler; oysa artan oranlılıkta belirli bir rakamın üzerindeki tüm gelirler gasp edilmiş olur, altında kalan kısım ise vergilendirilmez.”

Hayek'e göre tıpkı demokratik yönetimin genel ilkelere dayandırılması gibi vergi sisteminin de ilkelere bağlanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde adalet sağlanabilir. Vergilemede adalet ilkesi, keyfiliğe zemin hazırlayan bir bahaneye dönüşmemelidir (Hayek, 1960: 440-441). Hayek “genellik ilkesi” ve kanun önünde eşitlik” ilkesini esas alarak bu konuda şöyle demektedir (1960: 441):

“Artan oranlı bir vergilendirme tarifesinin hiçbir şekilde herkese adil olarak uygulanabilir bir genel kural olduğu söylenemez - bir kişinin geliri üzerinden alınan %20'lik bir vergi ile bir başkasının daha büyük geliri üzerinden %75 oranında alınan bir verginin eşit olduğu söylenemez. Artan oranlılık neyin adil olarak kabul edilip neyin edilmeyeceğine dair hiçbir ölçüt sağlamaz.”

Hayek'e göre artan oranlı vergileme neyin adil olup olmadığını belirleyebilecek herhangi bir ölçüt sunmamaktadır. Artan oranlı vergilemede uygun oranı belirlemek için nesnel bir ölçüt olmayışı ve oranlardaki artışın sınırlandırılmayışına yönelik getirilen eleştiriler de yanıtsız kalmıştır (Hayek, 1960: 436).

Öte yandan enflasyonist bir ekonomide bireylerin reel gelirlerinde bir artış olmamasına karşın enflasyon nominal gelirlerdeki artışı bir üst vergi dilimine taşımaktadır. Bu durum bireylerin daha yüksek vergi yükleri altında ezilmesine ve kullanılabilir gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Artan oranlı vergileme sisteminde, kamu harcamalarının artması enflasyonu artırmakta enflasyon artışı örtülü bir şekilde vergi artışını da sağlayarak kamu gelirlerini artırmaktadır. Bu durum yani “enflasyonist finansman” politikacılar açısından son derece cazip bir kamu harcama finansmanı sağlamaktadır (Hayek, 1960: 442).

Artan oranlı vergilemenin ekonomi üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Zira bir ekonomide zenginden alıp yoksula veren bir sistemin temel varsayımlarının da eleştirel bir yaklaşımla sorgulanması gerekmektedir (Hayek, 1960: 435). Artan oranlı vergileme, servet birikimi ve uzun vadeli yatırım gereken işlerin hayata geçirilmesinin önündeki engel olarak görülebilir. Yıllar boyunca bir iş için çaba harcayan ve emeğinin karşılığını birkaç yıl içinde alan yazar, mucit veya sanatçının artan oranlı tarife ile vergilendirilmesi adaleti sağlayamayan bir

durumdur. Bu durum riskli sermaye yatırımları için de geçerlidir. Bir girişimci, yüksek riskli bir işe yatırım yapar ama ancak büyük başarı elde ederse kâr eder. Bu kâr, aynı zamanda geçmişteki tüm riskleri ve kayıpları da telafi etmek içindir. Fakat artan oranlı vergi sistemi, yalnızca başarılı olanları ağır şekilde vergilendirerek, bu tür riskli yatırımları caydırıcı hâle getirir. Bu da ekonomik açıdan yenilikçi ve cesur girişimlerin azalmasına yol açabilir. Öte yandan artan oranlı vergileme tasarrufların azalmasında da etkilidir. Artan oranlı vergilerin bireysel tasarruflar üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Tasarruflar ise yatırım, üretim ve ekonomik büyümenin sürdürülmesi için önemli bir işleve sahiptir. Artan oranlı vergileme bireysel tasarrufları azaltarak ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Hayek, 1960: 445).

Artan oranlı vergi sistemi ekonomik ilerlemeyi yavaşlatır, sistemi katılaştırır ve rekabetin önünü tıkar. Çünkü sermayenin artan oranlı vergilendirilmesi, girişimcilerin iş yapma isteğini azaltır. Sermayenin girişimciler arasında yeniden dağıtımı yerine devlete vergi olarak gitmesi ekonomideki dinamizmi engeller. Artan oranlı vergileme girişimciler açısından fırsatları öteleyerek, sistemi katılaştırır. Yüksek kazançlar, çok yüksek oranlarda vergilendirildiği için, sermaye birikimi süreci ağır bir vergi yükü altına girmektedir. Bu durumun en önemli sonucu, kısa sürede yüksek kazanç elde etmeye imkân tanıyan fırsatlara girişimcilerin ilgisinin azalmasıdır. Yani bireysel sermaye oluşumu engellenmekte, rekabet ise zayıflamaktadır (Hayek, 1960: 447).

Artan oranlı vergilendirme etik (ahlaki normlar) açısından da sorgulanmaya açıktır. Bu sistemin demokratik bir toplumda kabul görüp görmeyeceği, halkın sistemin nasıl işlediğini ne derece anladığına bağlıdır. Çünkü büyük olasılıkla, bu sistemin uygulaması, çoğu insanın soyut hâliyle aslında onaylamayacağı varsayımlar üzerine kuruludur. Örneğin, artan oranlı vergi sistemi:

- Çoğunluğun, azınlığa daha yüksek bir vergi yükü dayatmasını mümkün kılar.
- Aynı kamu hizmetlerinden faydalanan bireylerin, gelirlerine göre farklı şekilde vergilendirilmesine neden olur.
- Sadece toplum ortalamasının üstünde gelire sahip oldukları için bazı bireylerin iktisadi girişimcilik motivasyonu ve heyecanı yok olur.

Bu tür uygulamaların adalet ilkesiyle bağdaşmadığı açıktır. Üstelik artan oranlı vergilendirme, yalnızca ahlaki sorunlara yol açmakla kalmaz; aynı zamanda emek ve kaynak israfına da neden olur. İnsanlar daha fazla vergi ödememek için gelirlerini gizlemeye çalışır, üretim yerine vergi planlamasına yönelir. Tüm bu olumsuzluklar düşünüldüğünde, sağduyulu bireyleri bu sistemin sakıncalı olduğuna ikna etmek hiç de zor değildir (Hayek, 1960: 449).

F. A. von Hayek'in dikkat çektiği bir diğer konu da şudur. Hayek'e göre artan oranlı vergilendirme sisteminde bireyler, maliyetin başkaları tarafından karşılanacağı yönünde bir algıyla hareket etmekte; bu da azınlık gruplar üzerinde vergi yükü oluşturma hakkına sahip oldukları yönündeki örtük bir inancı beslemektedir. Bu algı, kamu harcamalarının sürekli ve kontrolsüz bir biçimde artmasına zemin hazırlamaktadır. Oysa bireylerin, her bir kamu harcamasının maliyetine kendilerinin de katlanacağı bilinciyle hareket etmeleri durumunda, kamu harcamalarındaki aşırı artışın önüne geçilebilecektir (Hayek, 1979: 51-52).

Hayek, gelirin yeniden dağıtımında temel araç olarak kullanılan artan oranlı vergileme sistemi yerine, tek oranlı bir vergileme sisteminin tercih edilebileceği üzerinde durmuştur. Fakat bu konuda genel halk nazarındaki bazı kaygılara dikkat çekerek şu değerlendirmeleri yapmaktadır. Hayek'e göre tek oranlı vergileme sisteminin doğru bir biçimde dizayn edilebilmesi için devletin elde ettiği kamu gelirlerinin önemli bir kısmını düşük gelirli gruplara yönelik hizmet sunumuna

yönlendirmesi gerekir. Böylece artan oranlı vergilemenin sağladığı düşünülen gelir adaletini tek oranlı vergileme bir ölçüde sağlayabilecektir. Düşük gelirli bireyler elde ettikleri ve doğrudan ihtiyaçları doğrultusunda harcayabilecekleri bir gelir yerine neden bedava ya da çok düşük bir bedel karşılığında kendilerine kamu hizmeti sunumunu kabul etsinler? Kamu hizmetinden elde edecekleri fayda ile gelirlerini kullanarak sahip olacakları hizmet veya mal aynı oranda fayda getirir mi? Çünkü tek oranlı vergi hem düşük gelirli kesimin yüksek gelirli kesimle aynı oranda vergilendirilmesine hem de yüksek gelir grupları arasındaki farkların korunmasına neden olmaktadır (Hayek, 1960: 432).

Tek oranlı vergi uygulaması, artan oranlı vergilemeden farklı olarak matematiksel açıdan bir sadelik sunmaktadır. Bu sade ve tarafsız yapı ile tüm gelir gruplarına aynı oranın uygulanması, eşit muamele ilkesi (“kanun önünde eşitlik”) açısından toplumun vergiyi daha kolay kabullenmesine zemin hazırlamaktadır (Hayek, 1960: 442):

Hayek, vergilendirmenin temel amacının sınıflar arasında çatışma yaratmak değil, hukukun üstünlüğü ve kanun önünde eşitlik ilkesi çerçevesinde bireysel özgürlükleri güvence altına almak olduğunu savunmaktadır. Hukukun, genel ve soyut kurallar aracılığıyla bireyler arasında ayırım yapmaması gerektiği ilkesinden hareketle, vergilendirme sistemlerinin de belirli toplumsal sınıfları hedef alan transfer mekanizmalarına dönüşmemesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Tek oranlı vergilendirme sistemi genellik ve eşitlik ilkelerine dayanmaktadır. Toplumun tüm bireyleri için geçerli olan tek bir vergi oranı söz konusudur. Sabit oranlı vergileme hem daha fazla vergi ödeyecek bireyleri hem de daha az vergi ödeyecek bireyleri tek bir çatı altında birleştirerek, çoğunluğun azınlığa ya da azınlığın çoğunluğa yönelik ayrımcı uygulamalarına sona erdirmeye işlevi görmektedir. Bu sayede, vergi adaleti sağlanırken ayrımcılık, kayırmacılık ve keyfi uygulamaların da önüne geçilmiş olmaktadır (Hayek, 1960: 440). Hayek ilave olarak konuyu *Hukuk, Yasama ve Özgürlük* adını taşıyan eserinde şu sözlerle açıklamaktadır (1982:128-29):

“... her müdahale eylemi, genel uygulanabilir ilkelerle haklı gösterilemeyecek bir şekilde, bazılarının diğerlerinin pahasına çıkar elde etmesini sağlayacağı anlamında bir ayrıcalık yaratır. Bu bağlamda kendiliğinden oluşan bir düzenin oluşumunun gerektirdiği şey, aynı zamanda tüm zorlamanın adil davranış kurallarının uygulanmasıyla sınırlandırılmasının da gerektirdiği şeydir: Zorlama, yalnızca herkese eşit şekilde uygulanabilir tek tip kurallar tarafından gerekli kılındığında kullanılmalıdır.”

Tek oranlı verginin, artan oranlı vergilemeye kıyasla en büyük avantajı, vergi öncesinde getirisi eşit olan iki işin, vergi sonrasında da net getirilerinin korunmasıdır. Ancak bu durum, artan oranlı vergilemede geçerli değildir. Artan oranlı vergileme, bireylerin toplam kazançlarını esas alarak, son kazançlarını yıl boyunca elde edilen toplam gelirin denk geldiği oran üzerinden vergilendirdiği için, yıl boyunca çalışan bir bireyin son işinden elde ettiği vergi sonrası net tutar, yalnızca bir veya iki iş yapmış bir kişinin vergi sonrası elinde kalan tutardan daha az olabilir. Tek oranlı vergilendirmenin bir başka avantajı, farklı iş türlerine yönelik net kazançlar arasındaki ilişkileri değiştirmemesidir. Burada esas olan belirli hizmetler karşılığında elde edilen net kazançlar arasındaki ilişkilerin korunmasıdır. Başka bir deyişle, piyasa koşulları altında belirli bir hizmete karşılık oluşan ücret yapısı, vergi sonrasında da büyük ölçüde korunur. Bu durum, ekonomik etkinlik açısından önemlidir çünkü emek, yetenek ve sermaye gibi kaynaklar, bu kazanç oranlarına göre yönlendirilir. Hayek bunu şu sözlerle açıklar (1960: 443):

“Tek oranlı vergilendirme, farklı bireyler arası gelir oranlarının dokunulmaz olduğu varsayımıyla değil, farklı meslek ve hizmetlerin net karşılığının bozulmamasının ekonomik etkinlik açısından gerekli olduğu düşüncesiyle savunulur. Bu da onu, ekonomik teşvikleri ve emeğin yönlendirilmesini etkileyen bir unsur haline getirir. (...) Örneğin, vergi öncesi dönemde bir cerrah bir ameliyat için ne kadar ücret alıyorsa, bir mimar da bir ev tasarımı için benzer bir gelir elde ediyorsa ya da bir satış temsilcisi on araç sattığında bir fotoğrafçının kırk portre çekimiyle kazandığı kadar gelir sağlıyorsa, bu oran tek oranlı vergi sistemi altında vergi sonrası dönemde de korunur. Ancak artan oranlı gelir vergisi uygulandığında bu denge ciddi ölçüde bozulabilir. Vergi öncesi aynı ücreti alan iki hizmet, vergi sonrası dönemde çok farklı net kazançlara dönüşebilir. Hatta, yüksek meblağlı bir hizmet sunan bir kişi, daha düşük bir ödeme alan birine kıyasla vergi sonrası dönemde daha az kazançla karşı karşıya kalabilir.”

Hayek’in vergi sistemine ilişkin yaklaşımı, geniş tabanlı ve ayrımcı olmayan bir vergilendirme anlayışına dayanmaktadır. Her ne kadar bu ilkeleri açıkça formüle etmemiş olsa da Hayek’in görüşleri, klasik politik iktisadın vergi prensiplerinden yatay eşitlik ve tarafsızlık ilkeleriyle örtüşmektedir. Hayek, ödeme gücü eşit olan bireylerin eşit şekilde vergilendirilmesi gerektiğini savunmakta; bu yönüyle yatay eşitlik ilkesine vurgu yapmaktadır. Tarafsızlık ilkesi bağlamında ise, vergilerin tüm ekonomik faaliyet alanlarına mümkün olduğunca eşit şekilde uygulanması ve piyasa kararlarını bozmayacak biçimde tasarlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Hayek’e göre, ayrımcı vergi politikaları öngörülemez ve potansiyel olarak zararlı sonuçlar doğurabileceğinden, bu tür uygulamalardan kaçınmak adına tarafsızlık ve yatay eşitlik ilkelerine bağlı kalmak büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Hayek yalnızca ayrımcı uygulamalara değil, vergi sisteminde ani ve köklü değişimlere de temkinli yaklaşmaktadır. Vergi reformlarının gerekli olduğu durumlarda dahi, bu dönüşümlerin bir anda değil, kademeli olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Spicer, 1995: 104-106). Bu yaklaşım, onun insan aklının bilgi sınırlarına ve toplumsal düzenin evrimsel gelişimine dair genel perspektifiyle de tutarlılık arz etmektedir.

Hayek’in düz oranlı vergi savunusunun gerisindeki en önemli argüman “genellik ilkesi”dir. Hayek şöyle demektedir (1944: 76):

“Formel kanun önünde eşitlik ilkesi, hükûmetin farklı insanların maddi veya parasal anlamda eşitliğini sağlamayı amaçlayan herhangi bir faaliyetiyle çelişir ve aslında bu ilkeyle bağdaşmaz (...) parasal transfer ile yeniden dağıtım adaletini gerçekleştirmeyi amaçlayan herhangi bir politika Hukukun Üstünlüğü ilkesinin yıkılmasına sebep olur.”

Hayek toplumda hiçbir kişiye ve gruba özel ayrıcalıklar sağlanmaması gerektiğine vurgu yaparak formel kuralların (resmi hukuk kurallarının) genel ve soyut olması ve aynı zamanda önceden bilinmesi, açık ve kesin olmasının altını özenle çizmekte ve şöyle demektedir (1944:114):

“Formel kurallar, devletin belirli özel şartlara, zamana, mekâna veya belirli kişilere atıfta bulunmadan genel terimlerle tanımlanmış kurallar dahilinde insanların hangi eylemde bulunabileceklerini belirler. Bunlar, herhangi birinin içine girebileceği ve bu tür kuralların varlığının çok çeşitli bireysel amaçlar için geçerli olabileceği tipik bir durumu ifade eder. Bu tür durumlarda devletin kesin bir şekilde hareket edeceği

veya insanların belirli bir şekilde davranmasını gerektireceği bilgisi, insanların kendi planlarını yapmalarında kullanmaları için bir araç olarak sağlanır.”

Hayek'in yukarıdaki ifadelerini daha sade bir dil ile ifade etmek gerekirse şunlar söylenebilir. Genel ve soyut kurallar toplumda hiçbir kişiye ve gruba özel ayrıcalıklar (imtiyazlar) sağlamaz; herkes kanun önünde aynı kurallara tabidir. Formel kurallar önceden halkın bilgisine sunulduğundan ve ilan edilmiş olduğunda her birey geleceğe yönelik davranış, karar ve tercihlerini bu “genel kurallara” dayalı olarak yapar. Tekrar Hayek'in sözü ile bir özet ilkeyi sunalım (1960:210):⁵

“... (kuralların) genel ve soyut formülasyonu bu tehlikeyi en aza indirir. Yasanın koruyucu karakteri, onun varoluş nedeni, genelliğinde bulunur.”

20. yüzyıla damgasını vuran önemli liberal düşünürlerin başında gelen Friedrich A. von Hayek'e göre bütün hukuk kuralları genel olmalıdır ve vatandaşlar arasında ayırım yapmayacak şekilde uygulanmalıdır. Hayek, hukuku bir gayri şahsî kurallar sistemi olarak ele almaktadır. Ona göre göre kanunlar genel ve soyut olmalı; belirli kişi ya da gruplara özel ayrıcalıklar sunmamalıdır⁶.

Friedrich A. von Hayek “*Constitution of Liberty*” adlı eserinde vergi ile ilgili konularda genel ilke ve kuralları oluşturan bir üst *Vergi Meclisi* (Tax Assembly) oluşturulmasını önermekte ve diğer yasaları yapmakla görevli meclisin ise Vergi Meclisi tarafından belirlenen kurallar ve sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Hayek'e göre tek meclisli bir parlamenter sistemde vergi ile ilgili yasaların çok sık olarak değiştirilmesi tehlikesi bulunmaktadır. Bu sakıncanın ortadan kaldırılması için çift meclisli bir parlamento oluşturulabilir ve üst meclis (Vergi Meclisi) sadece vergi ile ilgili konularda genel kararlar alır ve alt meclis Vergi Meclisi'nin belirlediği genel ilke ve kurallara uyar. Hayek bu önerisini Hukuk, Yasama ve Özgürlük adlı eserinde şu sözlerle ifade etmektedir (1979:43):

“Yasama konusunda, vergi yükünün kişiler arasında dağılımını belirleyen kanunların çıkarılması ile toplam tutarları artıran kararların verilmesini birbirinden kesin olarak ayırt edebilmek için Kamu Maliyesi'nin tüm ilkelerini en baştan yeniden düşünmek gerekecektir.”

Hayek, “*Bir Model Anayasa*” (A Model Constitution) adlı bir başka makalesinde kamu maliyesinde yeni baştan düşünülmesi ya da yapılması gerekli olan reformlardan birisini şu şekilde açıklamaktadır (1984:403):

“Devlet harcamaları için vatandaşlardan bir katkıda bulunmalarının istenmesi devletin zorlama gücünü kullanmasını gerekli kılacağından devletin bu gücünün Yasama Organı'nın genel kuralları dâhilinde yapılması gerekir. Bununla birlikte, harcamaların hacminin ve harcanma yerlerinin tespiti ise yürütme organının görevidir. Bu nedenle, bize göre vergilerin dağıtımı Yasama Organı tarafından belirlenmeli; buna karşın harcamaların toplam miktarı ve sarf edilme yerleri Yürütme Organı'nın yetkisinde olmalıdır.”

⁵ “... general and abstract formulation reduces this danger to a minimum. The protective character of the law, its very *raison d'être*, are to be found in its generality.”

⁶ Hayek'in genellik ilkesi üzerine ayrıca bkz. Melkevik, 2016; Martin & Wenzel, 2020; Hayek'in vergileme konusundaki görüşlerini inceleyen çalışmalar için bkz. Spicer, 1995; Estrada, 2010; Steele, 2011.

Hayek'in sözlerinden açıkça anlaşıldığı üzere vergileme yetkisinin genel esasları yasama organı tarafından belirlenmeli; yürütme organı ise yasama organının bu kuralları dâhilinde kamu harcamalarının bileşimini ve miktarında yetki sahibi olmalıdır⁷.

3. LOCKE ÇİZGİSİNDE HAYEK

Aydınlanma Çağı filozoflarından John Locke (1632-1704) “...herhangi bir devletin yasama organı ya da en yüksek otoritesine sahip olan her kimse, gününbirlik kararnamele ile değil; önceden halkın bilgisine sunulmuş ve ilan edilmiş yerleşik daimi kurallarla bağlıdır” (Locke,2012:84) diyerek kurallarda düzenlilik ve istikrarın önemini fevkalade güzel bir şekilde ifade etmiştir. Locke kurallardaki devamlılığın sağlanması açısından normlar hiyerarşisinin altın kuralını “Anayasa, Toplumun kurucu ve üstün kararı olduğundan, Toplum içindeki bütün pozitif Yasaları öncelediğinden ve bütün olarak Halka bağlı olduğundan hiçbir ast İktidar Anayasayı değiştiremez” (Locke,2012:103) ifadesi ile açıklığa kavuşturmuştur. Yaklaşık 3.5 asır evvel söylenmiş bu sözler esasen anayasal demokrasinin ve sınırlı devletin ana kolonlarını oluşturmuştur.

Locke'un bu görüşlerini kaleme aldığı eserinden yaklaşık 85 yıl sonra Adam Smith (1723-1790) Milletlerin Zenginliği adını taşıyan eserini kaleme almış ve bu kitabında sınırlı devlet felsefesini iktisadi düzen ve iktisadi hayat açısından formüle etmeye çalışmıştır.

Friedrich A. von Hayek 1944 yılında yayınlanan Kölelik Yolu (The Road to Serfdom) adını taşıyan eserinin Hukuk Devleti adını taşıyan bölümünde önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş kuralların önemini şu sözlerle açıklar (1944:85, 92):

“... tüm teknik ayrıntılardan arındırılmış olarak hükûmet tüm eylemlerinde önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş kurallara bağlı olarak hareket eder. Bu kurallar, insanların otoritenin sahip olduğu cebir gücünü belirli durumlarda nasıl kullanacağını oldukça kesin bir şekilde öngörmelerine ve işlerini bu enformasyon temelinde ona göre planlamalarını mümkün kılar. (...) Eğer devletin eylemleri öngörülebilir olarsa o takdirde sabit kurallara bağlanmalı ve bu kurallar önceden kestirilemeyen ve hesaplanmayan somut koşullardan bağımsız olarak oluşturulmalıdır.”

Hayek'in sözleri ile John Locke'un yukarıda aktardığımız sözleri birbirleriyle örtüşmektedir. Neredeyse 100 yıllık ömrünün yarısında fazlasını kurallar ve kurumların önemine dair eserler yazarak geçiren Hayek aşağıdaki ifadeleriyle “öngörülebilirlik”, “istikrar” ve “genellik” ilkelerinin önemine vurgu yapmaktadır (2011:240):

“...kuralların genel olarak (herkese ve her yerde) uygulanacağı şeklindeki bilginin birey açısından anlamı, netice bakımından, fiilin farklı formları ve yöneldiği amaçların ona yeni özellikler kazandırması keyfiyetidir. Birey arzu ettiği her ne amaç mevzu bahis ise onun için kullanabileceği insan mamulü sebep-sonuç ilişkilerinden haberdar olur... Her birine dair bilgisi onu eylemlerinin neticelerinin

⁷ Hayek'in anayasal düzeyde önerdiği bu reform, İngiltere'de teamüllere uygun olarak uzun yıllardan beri uygulanmaktadır. İngiltere'de yazılı bir anayasa olmamakla beraber “yerleşmiş” kurallar ve gelenekler hakimdir. İngiltere'de vergi sistemi ile ilgili kurallar “Royal Commissions” adı verilen bağımsız organlar tarafından önerilmektedir.

ne olacağını önceden görmeye muktedir kılar ve güvenle planlar yapmasına yardım eder.”

F. A. Von Hayek bir önceki bölümde ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere Özgürlüğün Anayasası (The Constitution of Liberty) adlı eserinde hukukun üstünlüğü ilkesinin önemi üzerinde durarak bunun gerçekleştirilebilmesi için üç şartın gerekli olduğunu ifade eder: (1) Kanunlar genel ve soyut özellikte olmalıdır, (2) Hukuk kuraları önceden bilinmeli, açık ve kesin olmalıdır, (3) “*Kanun önünde eşitlik*” ilkesi esas olmalıdır. Yani, kanunlar belirli kişi ve gruplara ayrımcılık yapmadan eşit biçimde uygulanmalıdır (Hayek, 1960).

Bu kısa açıklamalar çerçevesinde Hayek'in artan oranlı vergilemeye yönelttiği itiraz ve eleştirilerin gerisinde Locke bilgeliğinin yattığının altını çizmekte yarar bulunmaktadır.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

“... ardışık tüketim eylemlerinin neticesinde ortaya çıkan azalan marjinal fayda (yasası) bugün hala kamu maliyesi ders kitaplarında artan oranlı vergilemeye dair bilimsel bir haklılaştırma olarak kullanılıyor.” (Hayek, 1960: 309).

Bugün vergisini ödemek dışında vergi sistemleri konusunda hiçbir bilgisi olmayan vergi mükellefleri ile maliye konusunda derin bilgi ve uzmanlığa sahip olanların önemli bir kısmının artan oranlı vergi tarifesini adalet ve eşitlik açısından meşrulaştırılmasının gerisinde yatan ana sebep “*çok kazanan çok, az kazanan az*” argümanıdır. Hayek bu argümanı bilimsel haklılaştırma olarak ifade ederek bunun yanlış olduğunu ifade etmektedir. Hayek'e göre bu sözde “*bilimsel haklılaştırma*” (scientific justification) diyalektiğinin temeli ardışık tüketim eylemlerinin azalan marjinal faydasından başka bir şey değildir. Azalan marjinal fayda yaklaşımı, artan oranlı vergilemeyi meşru kılmak amacıyla ortaya atılan bilimsel argümandır. Bu argüman, hem bireyler arası fayda karşılaştırmalarının geçersizliği hem de marjinal fayda kavramının kapsam sorunları nedeniyle bilimsel anlamda büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir (Hayek, 1960: 435).

Sosyal bilimlerin muhtelif alanlarında eserler veren Hayek'in Kamu Maliyesi alanındaki çalışmaları oldukça sınırlıdır. Hayek maliyeyi kendine uzmanlık alanı olarak seçmiş bir iktisatçı değildir; bununla birlikte bazı kitap ve makalelerinde vergilerin piyasa ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerine dair görüşlerini dile getirmiştir. Hayek, serbest piyasa ilkesinin sadık bir savunucusudur. O, artan oranlı vergi tarifesinin iktisadi özgürlükler üzerinde bir tehdit ve tehlike olduğuna vurgu yaparken söz konusu vergiyi savunanların sıklıkla ifade ettiği “adalet” argümanına karşı çıkmıştır. Ona göre artan oranlı bir vergi sistemi en başta tasarruflar, yatırımlar, çalışma arzusu ve gayreti üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkararak serbest teşebbüs özgürlüğünü tahrir eder. Artan oranlı vergileme tarafsızlık ilkesini ihlal ederek vergilerin müdahaleci bir vasıf kazanmasına ve sonuçta iktisadi büyüme ve iktisadi refahın olumsuz etkilenmesine yol açar. Hayek'e göre artan oranlı vergi tarifesi ile ilgili en önemli sorunlardan birisi tarife basamaklarının hangi bilimsel kriter esas alınarak belirlenebileceğidir. Hayek böylesine bir bilimsel ilkenin mevcut olmadığına dikkat çekerek tarifenin çoğunlukçu demokrasilerde siyasi iktidarların keyfi eylemlerine teslim olacağını ifade etmektedir. Keyfilik artan oranlı vergiye itiraz edilebilecek en güçlü argümanlardan birisidir. Bu keyfilik netice olarak “genellik ilkesi” ve “kanun önünde eşitlik” ilkesinden vazgeçilmesi anlamına gelir ve böylece hukuk devleti (hukukun üstünlüğü) ilkesi derin bir yara almış olur.

Özetle ve sonuç olarak Hayek vergilemede genellik ve kanun önünde eşitlik ilkesinin esas alınmasını ve vergi ile ilgili herkese aynı vergi kurallarının uygulanmasını savunmaktadır. Bunun için de vergi sisteminde tek oranlılığın artan oranlılığa tercih edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Hayek'in vergileme konusunda çarpıcı bir başka önerisi ise parlamenter sistemin yapısında değişiklik yapılmasına dairdir. Hayek vergi ile ilgili genel kuralların normal yasama görevini yapan parlamento dışında bir başka üst parlamento (Vergi Meclisi) tarafından belirlenmesini; yeni vergiler koymak, mevcut vergi oranlarını arttırmak yetkisinin bu üst meclise bırakılmasını savunmaktadır. Hayek 1953 yılında kaleme aldığı bir yazısında tek oranlı vergi kuralının anayasa içerisinde belirlenmesine yönelik itiraz ve kaygılar olabileceğini, fakat her hâlükârda hükümetlerin keyfî vergileme yetkisine sınır getirilmesinin elzem olduğuna vurgu yapmaktadır (1953:232):

“Eğer ‘yavaş yavaş’ müsadere uygulamasına sürüklenmeyeceksek artan oranlı tarifeye bir sınır getirilmesi gerektiği yaygın olarak anlaşılmıştır. Vergi oranına, şu veya bu yüzde olarak ifade edilen sabit bir anayasal sınırın getirilmesinin pratik olup olmadığı şüpheli olabilir. Ancak hiç kimsenin geliri üzerinden, daha fazla marjinal bir oranda vergilendirilmemesi gerektiği hem genel olarak anlaşılır hem de diğerlerinden daha uygulanabilir olabilecek bir kuraldır.”

ETİK BEYAN ve KATKI ORANLARI	
Yazar Katkı Oranı: 1. Yazar: %50 2. Yazar: %50	Contribution Rate 1. Author: %50 2. Author: %50
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir	Conflicts of Interest: No conflict of interest declared.
Etik Kurul İzni: Etik kurul izni gerektirmemektedir	Ethics Committee Permission This study does not require ethics committee approval.
Teşekkür	Acknowledgements

KAYNAKÇA

- Aktan, C.C. (2018). Laissez faire liberalizm’inden klasik liberalizm’e; neo-liberalizm’den liberteryenizm’e: Liberal düşünce. In C. C. Aktan & B. Şahin (Eds.), *Liberalizm, demokrasi ve sınırlı devlet*. Orion.
- Aktan, C.C. & Vural, İ.Y. (2021). Friedrich A. von Hayek’in felsefesinde sosyal düzen, kurallar ve kurumlar. In C. C. Aktan (Ed.), *Nobelite: Hukuk ve iktisat yaklaşımının öncüleri*. Astana Yayınları.
- Estrada, F. (2010). *A reading Hayek on power to tax* [Working paper]. SSRN. <https://ssrn.com/abstract=1575864>
- Hayek, F. A. (1944). *The road to serfdom*. University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (1953). The case against progressive income taxes. *The Freeman*, 4(12), 229–232. https://cdn.mises.org/Freeman53-12b_3.pdf
- Hayek, F. A. (1956). Progressive taxation reconsidered. In M. Sennholz (Ed.), *On freedom and free enterprise: Essays in honor of Ludwig von Mises* (pp. 265–284). D. Van Nostrand

Co. <https://centerforeconomicliberty.blogspot.com/2012/09/progressive-taxation-reconsidered-by-f.html>

Hayek, F. A. (1960). *The constitution of liberty*. University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1979). *Law, legislation and liberty: Vol. 3. The political order of a free people*. Routledge & Kegan Paul.

Hayek, F. A. (1984). A model constitution. In C. Nishiyama & K. R. Leube (Eds.), *The essence of Hayek* (pp. 317–328). Hoover Institution Press.

Hayek, F. A. (1993). *Law, legislation and liberty: Vol. 2. The mirage of social justice*. Routledge. (Original work published 1976)

Hayek, F. A. (2002). Anayasal iktisat üzerine düşünceler [Reflections on constitutional economics] (T. Akdemir, Çev.). In C. C. Aktan (Ed.), *Anayasal iktisat* (pp. 45–62). Siyasal Kitabevi. (Original work published 1984)

Locke, J. (2012). *Hükûmet üzerine ikinci inceleme* [Second treatise of government] (F. Bakırcı, Çev.; 2nd ed.). Ebabil Yayıncılık. (Original work published 1689)

Martin, C. S., & Wenzel, N. G. (2020). Generality and knowledge: Hayek's constitutional theory of the liberal state. *Constitutional Political Economy*, 31(2), 145–168. <https://doi.org/10.1007/s10602-019-09293-3>

Melkevik, Å. (2016). No progressive taxation without discrimination? On the generality of the law in the classical liberal tradition. *Constitutional Political Economy*, 27(4), 418–434. <https://doi.org/10.1007/s10602-016-9219-5>

Spicer, M. W. (1995). On Friedrich Hayek and taxation: Rationality, rules, and majority rule. *National Tax Journal*, 48(1), 103–111. <https://doi.org/10.1086/NTJ41789127>

Steele, G. (2011). Progressive taxation: Applying Hayek's constraint. *The Political Quarterly*, 82(2), 222–230. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2011.02185.x>

Yay, T. (2013). *F. A. Hayek'te iktisadi düşünce*. Ezgi Kitabevi.

Yayla, A. (2000). *Özgürlük yolu: Hayek'in sosyal teorisi*. Liberte Yayınları.